

καρέκαρέ

1

ΚΕΙΜΕΝΑ: ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΛΟΥΙΖΑ ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ

comics@efsyn.gr

Ο στρατιώτης Τάσος Ζαφειριάδης αφηγείται τη δική του ιστορία από τον ελληνοϊταλικό πόλεμο ως μέλος του 67ου Συντάγματος Πεζικού στο μέτωπο της Αλβανίας. Ο εγγονός του Τάσος Ζαφειριάδης την απομαγνητοφωνεί και, μένοντας πιστός στην αφήγηση, την κάνει σενάριο. Και ο Θανάσης Πέτρου της δίνει εικόνα συνθέτοντας μια μοναδικά και πρωτότυπα τεκμηριωμένη ανθρώπινη περιπέτεια

ΜΙΑ ΣΥΓΚΛΟΝΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ ΑΦΗΓΗΣΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΟΪΤΑΛΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ ΤΟΥ 1940-1941

Μια κασέτα, μια ιστορία

Χωράει μια ολόκληρη ιστορία, αυτή του ελληνοϊταλικού πολέμου στο τέλος του 1940 και τους πρώτους μήνες του 1941, σε μια κασέτα 60 λεπτών. Και μπορούν όλα όσα αφηγείται ένας στρατιώτης της εποχής 45 χρόνια μετά μπροστά σε ένα κασετοφωνάκι να μεταφερθούν σε κόμικς χωρίς να αλλοιωθεί το περιεχόμενο και το νόημα, χωρίς να υποτιμηθούν κάποια γεγονότα ή να υπερτονιστούν κάποια άλλα. Η απάντηση δεν είναι εύκολη. Αλλά το αποτέλεσμα της προσπάθειας του Τάσου Ζαφειριάδη και του Θανάση Πέτρου είναι εντυπωσιακό. Είναι μια απόδειξη του πόσο αναγκαία είναι η καταγραφή της Ιστορίας από πολλαπλές πηγές, από αυτόπτες μάρτυρες, από ανθρώπους που την έζησαν και τη μετέφεραν στις επόμενες γενιές και όχι μόνο από επαγγελματίες ιστορικούς.

«Το κόμικς αυτό βασίζεται σε μια αφήγηση ηχογραφημένη σε μια κασέτα 60 λεπτών. Την ηχογράφησε έκανε το 1985 η ξαδέρφη μου Καντιφένια, έφηβη τότε, χωρίς εξειδικευμένες γνώσεις και δίχως να κατευθύνει πρακτικά την αφήγηση με προκαθορισμένες ερωτήσεις. Το θετικό είναι ότι έχουμε μια ροή αφήγησης ζωντανή και "αυτόματη", η οποία στέκεται σε αυτά που υποκειμενικά ο αφηγητής θεωρεί σημαντικότερα ή έχει πιο έντονες αναμνήσεις απ' αυτά. Το αρνητικό είναι ότι για πολλά

γεγονότα θα θέλαμε πιθανόνα να γνωρίζουμε περισσότερες λεπτομέρειες και δεν δίνεται ίσως συνολικότερη εικόνα του μετώπου, αλλά είναι πια πολύ αργά για διευκρινίσεις» εξηγεί ο Τάσος Ζαφειριάδης στο εκτενές επιμέτρο του στο νέο του βιβλίο με τίτλο «Ξημέρωσε ο Θεός τη μέρα», που κυκλοφόρησε πριν από λίγες μέρες από τις εκδόσεις Πατάκη. Ο τίτλος φυσικά είναι παρμένος από τα λόγια του παππού του συγγραφέα και συνονοματού του, που αφηγείται σαν ποταμός όλα όσα θυμάται από το μέτωπο ξεκινώντας πολλές μέρες της ιστορίας του μ' αυτές ακριβώς τις λέξεις, «ξημέρωσε ο Θεός τη μέρα».

Ο «αφηγητής» Τάσος Ζαφειριάδης, πρωταγωνιστής του βιβλίου και πρωτίτως ένας από τους πρωταγωνιστές των απαρχών ενός πολέμου πέθανε πέντε χρόνια μετά την ηχογράφηση, αλλά ο συγγραφέας και δημιουργός κόμικς Τάσος Ζαφειριάδης δεν άφησε την ιστορία του να ξεχαστεί. Απομαγνητοφώνησε την κασέτα κι έπιασε δουλειά. «Βέβαια, δεν μπόρεσα όλα να σας τα πω, γιατί πέρασαν και χρόνια σαράντα...» λέει με απολογητικό ύφος ο παππούς, αλλά αναλαμβάνει να συμπληρώσει τα κενά ο εγγονός: «Με στόχο το τελικό κείμενο να είναι όσο πιο ακριβές γίνεται, ελέγχθηκαν όλα τα πραγματολογικά στοιχεία, όπως τα τοπωνύμια, οι ημερομηνίες, οι αριθμοί των ταγμάτων και των άλλων σχηματισμών, και έγινε σύγκριση των δράσεων με αυτές που αναφέρονται στις βιβλιογραφικές πηγές και στο αρχείο του ΓΕΣ/ΔΙΣ. [...] Τα περισσότερα λάθη διορθώθηκαν αιωπηρά, ενώ

για όσα στοιχεία υφίσταται αμφιβολία ή θεώρησα ότι χρειάζεται διευκρίνιση, υπάρχει σχετική σημείωση. Μη δοθεί όμως η εντύπωση ότι η αφήγηση βρήκει λαθών – το αντίθετο. Επιβεβαιώθηκε πολλαπλώς από →

Scary Tales

Του Πάνου Ζάχαρη

2 16

→ τη σχετική βιβλιογραφία και συχνά με απροσδόκητους τρόπους και σε σημεία που θα θεωρούσε κανείς αρχικά ασήμαντα. Μερικά παραδείγματα: η συνειδητοποίηση ότι οι "Ιταλικές Παράγκες" ήταν όντως τοπωνύμιο σε χρήση και όχι μόνο κυριολεκτική περιγραφή του παππού μου. Η βαθμιδωτή υφή που παρουσιάζει ακόμα σε δορυφορική άποψη λόφος βορειοδυτικά του Πόγραδετς, τον οποίο ο παππούς μου χαρακτηρίζει "αμπελοσπαρμένο", αν και σήμερα δεν καλλιεργείται, η οποία περιγράφεται επίσης και στα αρχεία του ΔΙΣ. Οι χαρακτηριστικές πλάκες των πετρωμάτων στο Υψωμα 731 που αναφέρει ότι χρησιμοποιήσαν στην κατασκευή του πολυβολίου».

Η ιστορία ξεκινά λίγο έξω από τη Θεσσαλονίκη, όταν φτάνουν τα νέα της «γενικής επιστράτευσης» και της κήρυξης του πολέμου από τους Ιταλούς. Ο Τάσος Ζαφειριάδης παρουσιάζεται και με το τρένο μεταφέρεται στο Κιλκίς. Με μια υπέρροχη προφορικότητα που έχει διατηρηθεί ακόμα σε δορυφορικό στο σύνολο του βιβλίου αφηγείται: «Ξημέρωσε η μέρα, την άλλη μέρα οπ! Βρίσκα και το θείο σου τον Τάσο, του Ζαφειριάκου του μπαμπά, που σήμερα δε ζει. Και οι δυο, μαζί πια και με άλλους πολλούς πατριώτες, μας βάσαν να κοιμόμαστε σε μια εκκλησιά. Υστερα από δυο μέρες μας έδωσαν οπλισμό. Εμένα μ' έδωσαν πολυβόλο, Hotchkiss, και έγινα πολυβολητής. Ο Τάσος, ο ξάδερφός μου, γεμιστής. Μας κάνουν μια άσκηση εκεί για να εκπαιδευτούμε λίγο στο πολυβόλο κι έτσι περιμέναμε τώρα την ημέρα και την ώρα για να ξεκινήσουμε για την Αλβανία. Για το Μέτωπο».

Η συνέχεια της Ιστορίας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου είναι λίγο-πολύ γνωστή από τα επίσημα βιβλία, από μελέτες και αρχεία, από τις ταινίες, από απομνημονεύματα και ντοκουμέντα. Η ανθρώπινη ιστορία όμως, όπως την αφηγείται ο Τάσος Ζαφειριάδης κι όπως την έζησαν οι φαντάροι στο μέτωπο, είναι μια μονακριβή, ασύγκριτα σπουδαία μαρτυρία. Η ατέλειωτη πεζοπορία από το Κιλκίς μέχρι τα σύνορα με την Αλβανία, τα γεύματα που γίνονταν όλο και μικρότερα, οι διανυκτερεύσεις μέσα στα χιόνια, στην υγρασία, στο κρύο, τη φιλοξενία αλλά και η καχυποψία στα χωριά

Στις 9 Μαρτίου, όπως έχετε ακουστά, επειδή ο Μουσολίνι είδε ότι ήλθαν νεοεπίστρεψες, μια Εβραία να τον ρίξει στη θάλασσα, εις, παράδει, αφού απόλυσε πολλούς στρατηγούς, τότες τους θεωρούσε ως ανόητους, ήρθε ο ίδιος στα Τρία Λιχιά, τα οποία ήταν απέναντί μας. Και ο καιρός τον επέτρεπε. Γιατί είπαμε, ο καιρός έγινε πάρα πολύ καλός, έγινε ανοξείμακτος καιρός. Εφερε πυρβόλια που χατούσαν είκοσι χιλιόμετρα, τα μεγαλύτερα πυρβόλια.

Το χιόνι έκανε ένα μονοπάτι και πατούσαμε και τα ζώα και εμείς μέχρι τον τελικό προορισμό, τα βραχώδη βουνά, η αβεβαιότητα, ο φόβος καταγράφονται σχετικά αποστασιοποιημένα λόγω του χρόνου που έχει περάσει αλλά κυρίως λόγω των όσων θα ακολουθήσουν. Γιατί τον Δεκέμβριο του 1940 οι φαντάροι αρχίζουν τις μάχες σώμα με σώμα, σφαίρες και οβίδες σφυρίζουν πάνω απ' τα κεφάλια τους.

Δεν ήταν ασκήσεις πια, αλλά πόλεμος. Αντιπεθήσεις, υποχωρήσεις, έφοδοι, κακουχίες, τραυματίες, νεκροί, «η πρώτη κακιά μέρα της μάχης της 9ης Δεκεμβρίου του 1940». Για τη συνέχεια ο εγγονός Τάσος Ζαφειριάδης, μετά τα τόσα χιουμοριστικά του κόμικς («Σπιφ και Σπαφ», «Ο Κυρ Κονγκ και άλλες Ιστορίες» κ.ά.), τα μυθοπλαστικά του σενάρια με αφορμές πραγματικά γεγονότα ή την ίδια την Ιστορία («Γρα Γρου», «Ψηφιδωτό» κ.ά.), τους κατ' ουσίαν φιλοσοφικούς πειραματισμούς του πάνω στη φύση της τέχνης των κόμικς («Σκορποχώρι»), κάνει μια σπάνια δουλειά που τη διανθίζει με χάρτες, ιστορικά στοιχεία, απομνημονεύματα αρχείων και δεδομένων. Όλα μετά από ενδελεχή μελέτη, μέρος της οποίας παρουσιάζεται στο τέλος του βιβλίου όπου επεξηγούνται πολλές λεπτομέρειες και παρατίθενται φωτογραφίες, ταυτοτήτες, στρατιωτικοί κατάλογοι, φύλλα πορείας, έγγραφα, ακόμα και προσωπικά γράμματα και σημειώματα του παππού Ζαφειριάδη.

Μεφίστο II

Του Δημήτρη Καμένου

ΚΑΙ ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ ΑΥΤΟΣ Ο ΙΟΥΛΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΑΣ, ΑΝ ΕΠΙΤΡΕΠΤΑΙ;

ΡΩΜΑΙΟΣ;

ΓΝΩΡΙΣΩ ΓΙΑ ΑΥΤΟΥΣ ΤΟΥΣ ΒΑΡΒΑΡΟΥΣ ΚΑΙ ΑΜΦΙΒΑΛΩ ΑΝ ΘΑ ΦΤΑΣΟΥΝ ΠΟΤΕ ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΤΡΟΥΡΙΑ.

ΧΑ

ΜΑΘΕ ΛΟΙΠΟΝ ΠΩΣ Η ΡΩΜΗ ΘΑ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙ ΜΙΑ ΜΕΡΑ ΤΗΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΣΟΥ ΚΑΙ ΘΑ ΧΤΣΕΙ ΜΙΑ ΔΥΝΑΤΟΤΕΡΗ ΠΟΥ ΘΑ ΚΡΑΤΗΣΕΙ ΓΙΑ ΑΙΩΝΕΣ!

ΜΗΝ ΑΝΑΚΑΤΕΥΣΑΙ ΕΣΥ, ΦΑΘΥΣΤ, ΕΞΥΠΝΑΚΙΑ!

ΕΠΕΙΔΗ ΠΡΟΒΛΕΠΕΤΑΙ ΜΑΚΕΛΕΙΟ, ΘΑ ΗΘΕΛΑ ΝΑ ΔΗΛΩΣΩ...

ΔΕΝ ΤΟΝ ΞΕΡΕΙΣ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΕ, ΕΙΝΑΙ ΑΠΟ ΤΗ ΡΩΜΗ!

ΒΑΣΙΛΙΑ ΜΟΥ, ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΣΙΓΟΥΡΟ ΑΚΟΜΑ... ΘΕΛΩ ΝΑ ΠΩ ΠΩΣ ΤΩΡΑ ΠΟΥ ΑΠΟΦΥΓΑΤΕ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ...

ΟΚ ΟΚ

ΟΤΙ ΕΓΩ ΕΙΜΑΙ ΜΕ ΤΟΝ ΜΕΓΑ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΑ!

Στο αποτέλεσμα παίζει καθοριστικό ρόλο η τεράστια συμβολή του Θανάση Πέτρου. Με την τεράστια εμπειρία του ο Πέτρος, με ταξί άλλων και δάσκαλος των κόμικς στον ΑΚΤΟ, παραλαμβάνει ένα τεράστιο και πολυεπίπεδο υλικό και το εικονοποιεί συναρπαστικά. Εχοντας υπογράψει πρόσφατα τα σενάρια και τα σχέδια σε δύο σπουδαία βιβλία για τη νεότερη ελληνική ιστορία («Οι όμηροι του Γκαίρλιτς» και «1922. Το τέλος ενός ονείρου»), με τις συνεργασίες του με το Δημήτρη Βανέλλη πάνω στη μεταφορά σε κόμικς πολλών λογοτεχνικών έργων («Το Παραρτάμα και άλλες ιστορίες του Δημοσθένη Βουτυρά», «Το Πούσουρι και άλλες Φανταστικές Ιστορίες» κ.ά.), με τη συμμετοχή του στο «Λεξικό της Κρίσης» στο Καρέ Καρέ, με τα τόσα βιβλία που έχει φιλοτεχνήσει είτε μόνος του είτε σε συνεργασία με συγγραφείς και σεναριογράφους, ο Πέτρος έχει αποδείξει ότι μπορεί να φέρει εις πέρας ακόμα και το πιο δύσκολο εγχείρημα. Στο «Ξημέρωσε ο Θεός τη μέρα» αυτό γίνεται φανερό από τις πρώτες εικόνες. Τα βροχερά τοπία στην Αλβανία, τα χιόνια και οι μαυρισμένοι ουρανοί, η παγωμένη, σιωπηλή μουντάδα της αναμονής, οι εκρήξεις που πότε είναι μακρινές, ως ακίνδυνος «λεκέδες» στο χαρτί, και πότε πλησιάζουν και νομίζεις πως τις ακούς, εικονογραφούνται υποδειγματικά. Πάνω απ' όλα όμως αποδίδονται ιδανικά τα συναισθήματα του πρωταγωνιστή, οι εκφράσεις του, η προίους απογοήτευση, η αισιοδοξία που δίνει τη θέση της στην ανασφάλεια όσο το στράτευμα και η συλλογική ψυχολογική κατάσταση βυθίζονται στην «καρδιά του σκότους».

Σε τέτοιες πρωτότυπες τεκμηριωτικές πρακτικές όπως αυτή των Ζαφειριάδης και Πέτρου έχουν προβεί πολλοί δημιουργοί κόμικς τα τελευταία χρόνια. Συνήθως όμως για γεγονότα της πιο πρόσφατης ιστορίας ή για πολέμους, κρίσεις και τραγωδίες στις οποίες οι ίδιοι οι δημιουργοί έγιναν μάρτυρες. Από τους πρωτοπόρους αυτής της μεθόδου ήταν ο Art Spiegelman με το «Maus», μια μετα-μυθολογική αφήγηση πάνω στις ηχογραφημένες μαρτυρίες του επιζήσαντα από το Ολοκαύτωμα Εβραίου πατέρα του. Ο Spiegelman μάλιστα, χρόνια μετά το πολυβραβευμένο έργο του, κυκλοφόρησε το «Metamaus» επεξηγώντας τον τρόπο εργασίας του και ενθέτοντας μέρος του πλούσιου υλικού του, τμήμα του οποίου ήταν οι ίδιες οι συνομιλίες του με τον πατέρα του. Με έναν ανάλογο μηχανισμό φιλοτεχνούν οι Ζαφειριάδης και Πέτρος ένα υπέροχο βιβλίο, που είναι δύσκολο να καταχθεί καθώς ισορροπεί ανάμεσα στην ιστορία, το ντοκουμέντο, τα απομνημονεύματα, τη μυθολογία, την τεκμηρίωση. Κι όλα αυτά με τις μοναδικές δυνατότητες που προσφέρει η γλώσσα των κόμικς όταν χρησιμοποιείται με δεξιοτεχνία.

Πολιτικώς ανορθόδοξα

Happy New Fear

Του Βαγγέλη Παπαβασιλείου

Το λεξικό της κρίσης

ΛΗΜΜΑ: Ανασκόπηση (η)

ΑΝΕΜΕΛΗ 2021 | ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

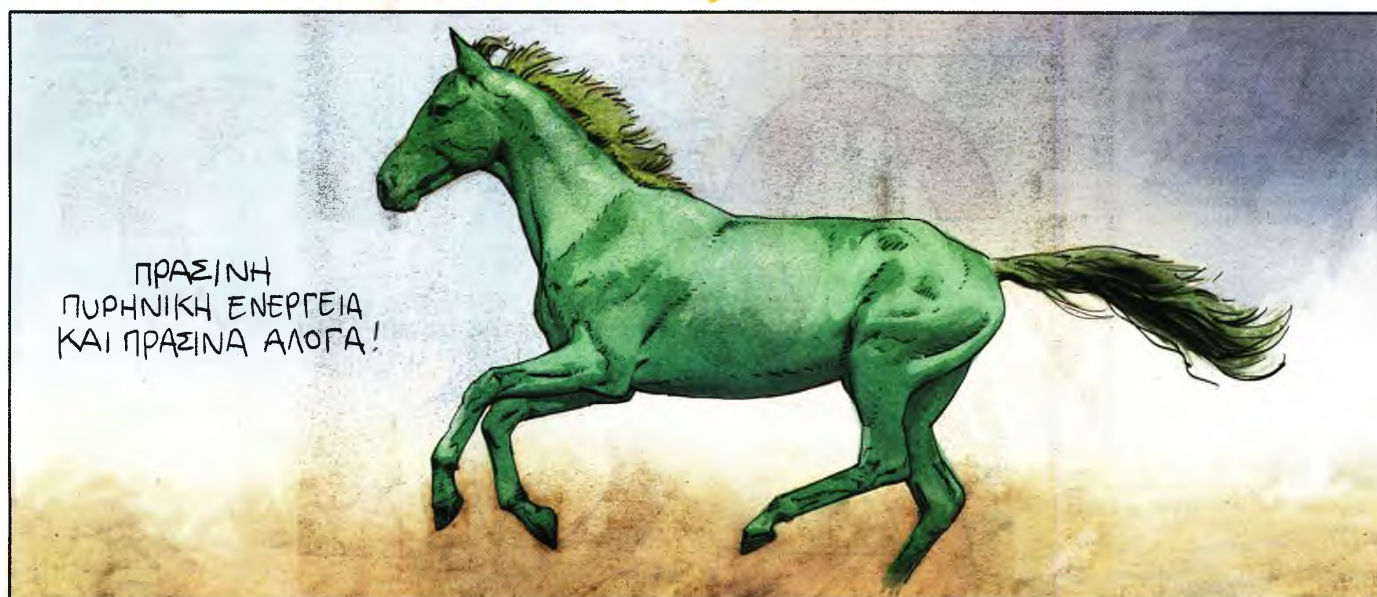
Του John Antonio

4 18 καρέ καρέ

8-9 Ιανουαρίου 2022 | **νησιδες**

Το τελευταίο τέλος του κόσμου

Του Λέανδρου

ΧΕΙΣ ΤΟΥ Ψ

της Αλέξιας Οθωναίου

Μια εικόνα, 324 λέξεις

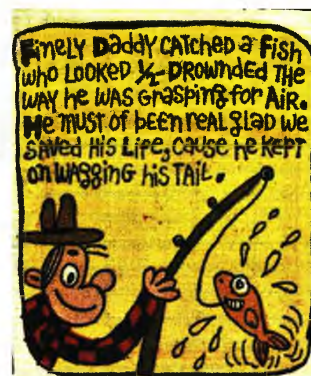
ΜΠΗΚΕ ΤΟ 2022 και «μεγαλώσαμε» όλοι κατά ακόμη έναν αριθμό. Μια χρονιά λιγότερη στην κούρσα μας προς το αναπόφευκτο.

Από τα μεγαλύτερα προτερήματα ενός ανθρώπου είναι να μπορεί να μεγαλώνει αλλά να διατηρεί τον ενθουσιασμό και την αθωότητα ενός παιδιού. Σχεδόν όλοι -για σκεφτείτε το καλά- νιώθουμε νεότεροι από ό,τι πράγματι είμαστε. Βλέπουμε τους φίλους μας να μεγαλώνουν, να γερνάνε, να πεθαίνουν και αυταπατόμαστε ότι συμβαίνει μόνο στους άλλους.

Δεν είναι κακό αυτό, δίνει κουράγιο και ελπίδα για τη συνέχεια. Το πρόβλημα αρχίζει όταν όχι μόνο αισθάνεσαι παιδί, αλλά αντιλαμβάνεσαι και τον κόσμο «εκεί έξω» όπως τα παιδιά. Κι αυτή ήταν η κεντρική ιδέα μιας βραχύβιας αλλά καταπληκτικής σειράς κόμικς ενός πανέξυπνου και ταλαντούχου δημιουργού πριν από περίπου εξήντα χρόνια.

Ο Jack Mendelsohn (1916-2017), σεναριογράφος, συγγραφέας και δημιουργός κόμικς αλλά με περιορισμένες σχεδιαστικές ικανότητες, όπως πίστευε και δήλωνε ο ίδιος, για να ξεπεράσει αυτόν τον ανασταλτικό παράγοντα ξεκίνησε το 1959 τη σειρά «Jacky's Diary».

Το όνομα του οχτάχρονου πρωταγωνιστή δεν ήταν συμπτωματικό, καθώς παρέπεμπε στον ίδιο τον δημιουργό του αλλά σε μια άλλη ηλικία, σε αυτήν της αθωότητας και μιας αφιληράριστης, διαφορετικής ερμηνείας και κατανόησης των πραγμάτων. Ο μικρός Jacky με την αφέλεια ενός παιδιού, στην πραγματικότητα με την ευφύια ενός εμπνευσμένου καλλιτέχνη, γράφει και σχεδιάζει με επιτηδευμένη απλότητα το ημερολόγιό του και

τις εμπειρίες του από την κατασκήνωση, τη βόλτα στα καταστήματα, το σχολείο, την επίσκεψη στο τσίρκο, την εκδρομή για ψάρεμα με τον μπαμπά του.

Σ' αυτήν την τελευταία, όταν μετά από ώρες αποτυχημένων προσπαθειών ένα ψάρι εν τέλει πιάνεται στο αγκίστρι και ετοιμοθάνατο σπαρταράει, ο Jacky περιγράφει τη δική του, παιδική και ανorth-γραφή αλήθεια: «Τελικά ο μπαμπάς έπιασε ένα ψάρι που έμοιαζε μισοπνιγμένο έτσι όπως χτυπιόταν στον αέρα. Πρέπει να αισθάνθηκε ευτυχισμένο που του σώσαμε τη ζωή γιατί δεν σταματούσε να κουνάει την ουρά του».

Μακάρι το 2022 να εξακολουθήσουμε να αντιμετωπίζουμε τη ζωή σαν παιδιά. Αρκεί όταν κάποιος πνίγεται και κουνά απελτισμένως τα χέρια του, να μη νομίζουμε πως μας χαιρετά.

